

*Good Practices in Education
Добри практики в образованието*

ПОРТФОЛИОТО НА УЧЕНИКА ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪДЕЩИТЕ УЧИТЕЛИ

Силвия Тодорова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. През последните години процесът на преосмисляне на системата за оценяване постиженията на учениците продължава в световната педагогика, тъй като оценяването е един от основните компоненти на образователния процес. Съвременният учител е в търсене на нови методи и средства, с които да създаде благоприятни условия за стремеж към самообразование, самопознание, развитие на мотивацията и формиране на ключови компетентности на личността на ученика. Използването на портфолиото дава възможност за оценка не само на продукта, но и на процеса на учене. То позволява на родители и учители да се информират за развитието на учениците по начин, невъзможен с другите типове оценяване. В статията се представят резултати от проведено анкетно проучване относно използването на портфолиото в процеса на оценяване постиженията на учениците.

Ключови думи: портфолио; образование; оценяване

1. Въведение

Проверката и оценката на постиженията на учениците са съществен компонент на образователния процес и една от важните задачи на педагогическата дейност на учителя. Той трябва да съответства на изискванията на съвременното общество, на основните приоритети и цели на образованието. В тази връзка, системата за мониторинг и оценяване не може да се ограничи само до проверка на усвоените знания и развитието на уменията по определен учебен предмет. Тя трябва да изпълнява по-важна социална задача: да развие у учениците способността да оценяват критично своята дейност, да анализират своите грешки, да търсят начини за тяхното отстраняване и да се усъвършенстват. За да отговори на съвременните изисквания и потребности на личността на ученика, процесът на оценяване, освен фиксиране на постигнатите резултати, е необходимо да формира положителни мотиви за учене, да развива умения за самоконтрол и да съдейства за изграждането на адекватна самооценка. Оценяването в училище трябва да създава поло-

жителни мотиви за учебна дейност и условия за изграждане на важни за съвременната личност качества.

В процеса на модернизация на системата за контрол е необходимо да се запазят и разпространят всички положителни аспекти и да се усъвършенстват тези, които имат нужда от усъвършенстване. За реализирането на тази цел, е необходимо въвеждането, в допълнение към традиционните, на нови форми, методи и средства за оценяване динамиката на напредъка на учениците в образователния процес, допринасящи за повишаване на мотивацията и интереса към познанието, както и отчитане на индивидуалните характеристики на учениците. По този начин системата за оценяване ще допринесе и за подобряване на качеството на образованието в училище.

Ускоряващата своята динамика педагогическа наука предлага все повече иновативни методи на преподаване и оценяване, преодоляващи съществуващите проблеми и недостатъци, сред които педагозите да избират (Kaleynska, 2019).

Портфолиото е един от методите, който може да допринесе за подобряване на процеса на оценяване.

Целта на настоящото проучване е да се изследват мнението, отношението и нагласите на бъдещите учители към използването на портфолиото за оценяване на постиженията на учениците от начална училищна възраст. Тя се декомпозира на следните задачи:

- да се установи доколко бъдещите учители са запознати със същността на портфолиото като метод за оценяване на постиженията и развитието на ученика;
- да се изследва тяхното отношение към неговите специфични особености и характеристики;
- да се анализира мнението на студентите за възможностите на портфолиото да допълни традиционната система за оценяване.

2. Портфолиото в процеса на оценяване

Според Закона за предучилищното и училищното образование от 01.08.2016 г. текущите изпитвания са инструмент за обратна връзка и за мотивация за учене. Портфолиото може да отговори на тези изисквания, свързани с процеса на оценяване, тъй като допринася за задълбочаване и оформяне на познавателните интереси, развиване на интелектуалните рефлексивни способности на учениците, индивидуализиране и диференциране на обучението, формиране на мотивация за постигане на успех, както и за цялостна проверка на нивото на учебния материал.

Портфолиото има специфични характеристики, които го отличават от традиционните методи за оценяване, и може успешно да допълни традиционната система за оценяване, тъй като притежава редица **предимства**:

- портфолиото интегрира три компонента на учебния процес – преподаване, учене и оценяване, за разлика от традиционния подход;
- позволява да се комбинират количествена и качествена оценка на знанията, способностите и уменията на ученика чрез анализ на различни образователни и творчески продукти (Novikova & Pinskaya, 2008);
- насърчават се не само оценяването, но и самооценяването и взаимното оценяване на учениците, като се поставя акцент върху самоанализа и самоконтрола на ученика;
- портфолиото създава възможност за сътрудничеството между учителя, ученика и родителя, за да се оценят постиженията, положените усилия и напредъкът в обучението;
- портфолиото е форма на непрекъснато оценяване в процеса на обучение;
- ограничава възможностите за формализирането на процеса на оценяване;
- влияе положително върху мотивацията на ученика;
- съдейства за изграждането на важни за съвременната личност качества.

Посочените предимства на портфолиото могат да бъдат използвани, за да се подобрят процесът на оценяване на постиженията на учениците и процесът на взаимодействие ученик – учител – родител. Според М. Тодорова без наличието на взаимодействие между обучаван и обучаващ учебно-възпитателният процес е неефективен и в преобладаващата си степен протича формално. Педагогическото взаимодействие може да се прояви във вид на сътрудничество, когато и от двете страни са постигнати взаимно съгласие и солидарност в разбирането на целите на общата, съвместна дейност и за пътищата на нейното постигане (Todorova, 2017).

3. Анкетно проучване за приложението на портфолиото в процеса на оценяване

Един от важните проблеми на процеса на образование в училище е диагностицирането на постиженията на учениците. Повишаването на ефективността на обучението е пряко свързано с подобряване качеството на оценяване на успеха на учениците. Сред основните задачи на съвременния учител е използването на разнообразни методи за оценяване, както и прилагането на нови, с които не само да постига висока обективност при оценяването, но и да мотивира ученика за усъвършенстване. Това изисква търсене на по-тясна връзка между оценяването и мотивацията на учениците и предполага проучване на мнението, отношението и нагласите на бъдещите учители към използването на иновативни средства и методи, които могат да подобрят процеса на оценяване. За реализирането на тази цел е проведено анкетно проучване в периода януари – април 2019 г. с 57 студенти от IV курс на специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“. Изследвайки въпроса за портфолиото като сравнително нов метод за оценяване в българската образователна прак-

тика, от значение е да се проучи какво място бъдещите учители отреждат на оценяването в образователния процес.

Първият въпрос от анкетата е насочен към проучване важноста на процеса на оценяване. Анкетираните чрез отговорите подчертават голямото значение на оценяването. Според 33,33% от тях ролята на процеса на оценяване е много голяма, 56,14% я определят като голяма, 7,02% – като малка, а 3,51%, – като много малка. Оценяването е инструмент за търсене на решения относно подобряване функционирането на процеса на обучение и образованието, като цяло. То е една от важните дейности за учителя. Постоянният контрол, мотивацията на ученика и осмислянето на новите знания са много важни за качественото планиране и предпоставка за постигането на по-високи постижения от учениците.

Бъдещите учители изтъкват голямата роля на оценяването, тъй като чрез него ученикът получава информация за овладените знания, умения и способности, както и за своите пропуски. Правилно поставената оценка за учебните дейности на учениците е много важна за формирането и развитието на познавателните интереси, положителни черти на личността, както и развитие на способността за преодоляване на трудности.

От съществена важност за проучването е да се установи дали студентите считат, че традиционното оценяване има недостатъци и кои са те. На този въпрос имат възможност да отговорят със свободен отговор. Най-честите недостатъци на системата за оценяване, които посочват, са:

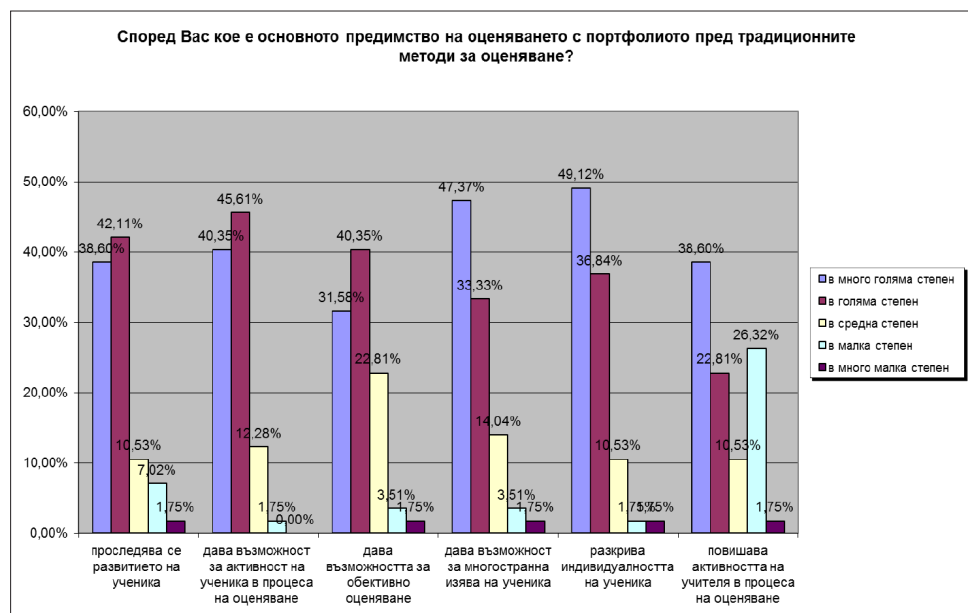
- системата за оценяване не създава подходящи условия за овладяване на трайни знания от учениците;
- оценката отразява моментното знание;
- субективност при оценяването;
- стремеж към тестово изпитване;
- липса на разнообразие сред методите, които използва учителят за изпитване и оценяване на учениците;
- липса на единни критерии на учителите;
- оценяването в училище не мотивира в достатъчна степен ученика;
- разминаване между оценяване и реални постижения.

Като основни недостатъци на традиционното оценяване анкетираните студенти очертават субективността при поставянето на оценките, недостатъците на отделните методи за оценяване, липсата на ясни и единни критерии за оценка.

С третия въпрос от анкетата се търси отговор доколко бъдещите учители са запознати с портфолиото. Получените резултати показват, че 68,42% са запознати, 19,30% избират отговор по-скоро да, отколкото не, 7,02% – по-скоро не, отколкото да, и 5,26% не са запознати. Резултатите дават информация за добро познаване на портфолиото като метод за оценяване на постиженията на ученика. Той има специфични характеристики, които го отличават от другите

методи, и може да допринесе да се преодолеят част от недостатъците на традиционната система за оценяване.

От съществена важност е да се проучи мнението на анкетираните относно предимствата на портфолиото. Основното предимство на портфолиото пред традиционните методи за оценяване, което посочват респондентите в много голяма степен, е, че дава възможност за активност на ученика в процеса на оценяване – 45,61%. За разлика от традиционното оценяване, при което само учителят поставя оценка, при оценяването с портфолио ученикът има възможност също да оцени своите постижения.

Фигура 1. Предимства на оценяването с портфолиото пред традиционните методи за оценяване

В голяма степен студентите са посочили, че разкрива индивидуалността на ученика – 49,12%, и дава възможност за многостранна изява на ученика – 47,37%.

Успешното формиране на адекватна самооценка на ученика е сред предимствата на портфолиото пред другите методи. Резултатите от фигура 2 показват положително отношение към възможностите на портфолиото да изгради адекватна самооценка на ученика, тъй като 19% са посочили отговор в много голяма степен, 39% – в голяма степен, 32% – в средна степен, 7% – в малка степен, и 4% – в много малка степен.

Фигура 2. Формиране на адекватна самооценка у ученика чрез портфолиото

За разлика от традиционните методи за оценяване, при които учителят е този, който поставя оценката, а ученикът я получава, то при оценяването с портфолио ученикът изразява своето мнение за пропуските и постиженията си по учебния предмет. Това има важно значение за формирането на самооценката на ученика. Усилията на учителя са насочени към това да подпомогне ученика да осъзнае своите затруднения и да насочи усилията си за развитие, за да бъдат отстранени пропуските в знанията. Изразените мнения дават основание да се отбележи, че бъдещите учители отчитат положителната роля на портфолиото за формирането на адекватна самооценка, тъй като портфолиото съчетава в себе си по успешен начин оценка на учителя, самооценка на ученика, съвети и подкрепа от родителя.

Една от основните задачи на учителя е да мотивира ученика. Такава възможност има, използвайки портфолиото в процеса на оценяване. Познавайки спецификата на портфолиото, анкетираните считат, че то би могло да мотивира ученика според 54,39%, 24,56% отговарят по-скоро да, отколкото не, 17,54% – по-скоро не, 3,51% – не.

От значение е да се установи каква роля отреждат бъдещите учители на портфолиото в процеса на оценяване. Резултатите от отговорите на фигура 4 показват, че 70,18% от учителите определят допълнителна роля на портфолиото в процеса на оценяването, 15,79% считат, че то може да изпълнява

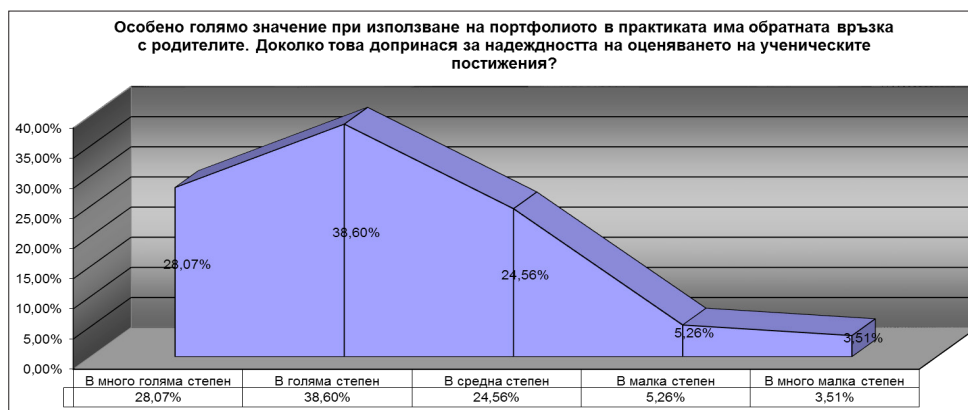

Фигура 3. Значение на портфолиото за мотивацията на ученика

основна роля, а 8,77% са студентите, които преценяват, че то може да изпълнява коригираща роля.

Фигура 4. Роля на портфолиото в процеса на оценяване

Фигура 5. Роля на обратната връзка с родителите

Особено голямо значение при използването на портфолиото в практиката има обратната връзка с родителите. Според Д. Димитрова в съвременните образователни реалности взаимодействието с родителите на учениците от начална училищна възраст е изключително важно. Авторката счита, че през последните години тези взаимоотношения в българското училище са нарушени (Dimitrova, 2019). Портфолиото създава добри възможности за подобряване на взаимодействието между учителя и родителя.

На фигура 5 са представени отговорите на въпроса „Доколко обратната връзка с родителите допринася за надеждността на оценяването на ученическите постижения?“. Според 28,07% от бъдещите учители родителите имат принос и те могат да съдействат в много голяма степен за повишаване на надеждността при оценяване с портфолио, за 38,60% от анкетираните родителите имат принос в голяма степен, според 24,56% – в средна степен, според 5,26% съдействието на родителите е в малка степен, а за 3,51% – в много малка степен. Използването на портфолиото изисква активност от страна на родителите под различни форми, които имат за цел предоставяне на информация за ученика. По-голяма част от студентите са на мнение, че родителите могат да бъдат полезни и да допринесат за повишаване на надеждността при оценяване на постиженията и уменията на учениците.

За разлика от традиционното оценяване, при което родителят не участва, то при оценяването с портфолио родителят дава своя принос, като се включва с коментари и препоръки върху материалите от портфолиото, комуникира с учителя и дава информация за ученика, която допълва представата на учителя. Така той мотивира ученика да продължи да обогатява знанията си, да развива уменията си, да се усъвършенства.

Портфолиото може да се прилага и при учениците със специални образователни потребности. На въпроса „Според Вас може ли изграждането и поддържането на портфолиото да съдейства за постигането на по-добри резултати в обучението на учениците със специални образователни потребности?“ 71,93% от анкетираните считат, че то ще съдейства за постигането на по-добро развитие, а 28,07% не подкрепят това твърдение.

На този въпрос на студентите беше предоставена възможност да аргументират своя отговор. Тези, които *подкрепят* използването на портфолио при учениците със специални образователни потребности, се мотивират така:

- портфолиото отразява много точно знанията, уменията и способностите на ученика;
- портфолиото дава информация за постигнатите резултати;
- портфолиото създава ясна представа за пропуските на ученика;
- портфолиото мотивира ученика;
- портфолиото отчита познавателното, емоционалното и социалното развитие на ученика;
- предоставя се възможност на ученика за индивидуална изява;
- портфолиото дава информация за конкретните проблеми;
- портфолиото съдейства за изграждането на адекватна самооценка;
- ученикът има ясна представа за критериите за оценка, които използва учителят;
- портфолиото съдейства за по-добра комуникация с родителя.

Учителите, които са *против* използването на портфолио при деца със специални образователни потребности, аргументират своите отговори, като посочват по-големи трудности в процеса на изграждане на портфолио, както и в мотивацията на родителя да окаже съдействие и подкрепа.

Следващият въпрос в анкетата – „*Бихте ли използвали портфолиото при оценяването на постиженията на вашите ученици?*“, е насочен към нагласата за използване на портфолиото в реалната учителска практика. Данните показват желание за използване на портфолиото в процеса на оценяване, тъй като 66,67% избират отговор да, 17,54% – по-скоро да, отколкото не, 12,28% – по-скоро не, отколкото да, и 3,51% – не. Отговорите показват положителни нагласи у бъдещите учители за използване на портфолиото в процеса на оценяване.

Чрез отговорите на последния въпрос анкетираните студенти дават препоръки за това как би могло да се подобри оценяването в училище. Според тях е необходимо:

- използване на нови, съвременни методи и средства за оценяване на постиженията и развитието на ученика;
- единни, ясни критерии за оценяване, съобразени с възрастовите особености на учениците;

- намаляване броя на изпитванията чрез тест;
- повече устни изпитвания, за да се подобри умението на ученика да се изразява устно пред аудитория;
- работа с родителите и съдействие от тяхна страна;
- възможност за ученика да се самооценява, за да може да изгради правилна самооценка;
- използване на портфолиото в процеса на оценяване.

В резултат от направената анкета може да се обобщи, че:

- бъдещите учители отделят голямо значение на процеса на оценяване, тъй като той осигурява възможност за по-добро планиране на обучението и за проследяване развитието на ученика;
- 71,93% биха използвали портфолиото при учениците със специални образователни потребности;
- според 70,18% от анкетираните портфолиото може да се използва като допълнително средство за оценяване;
- анкетираните считат, че родителите имат принос в процеса на оценяване с портфолио за повишаването на надеждността;
- портфолиото може да съдейства за изграждането на адекватна самооценка за 19% от анкетираните в много голяма степен и за 39% – в голяма степен;
- основното предимство на портфолиото пред традиционните методи за оценяване, което посочват респондентите в много голяма степен, е, че дава възможност за активност на ученика в процеса на оценяване;
- 54,39% считат, че портфолиото може да мотивира ученика;
- 66,67% ще използват портфолиото в процеса на оценяване на постиженията на ученика в ролята си на учители.

4. Заключение

Резултатите от анкетното проучване дават възможност да се обобщи, че бъдещите учители имат положителна нагласа към портфолиото на ученика. Използването му в процеса на оценяване ще допринесе за успешно решаване на част от задачите, които стоят пред съвременния учител, свързани с мотивацията, самооценяването и взаимодействието с родителите.

Учителите могат да създадат тази положителна нагласа и сред учениците и родителите. Тя е много важна и необходима предпоставка за възприемането и успешното прилагане на портфолиото в процеса на оценяване.

ЛИТЕРАТУРА

Димитрова, Д. (2019). *Форми, методи и подходи за осъществяване на педагогическо взаимодействие в системата „училище – родители“*. Велико Търново: Ай анд Би.

- Калейнска, М. (2019). *Факторна обусловеност на въвеждането на нови методи на преподаване в българските училища*. София: НБУ.
- Новикова, Т.Г., Пинская, М.А. & Прутченков, А.С. (2008). Портфолио – новый и эффективный инструмент оценивания. *Директор школы*, 2.
- Тодорова, М. (2017). *Стратегии за подобряване на взаимодействието между преподавателя и студента*. Габрово: ЕКС-ПРЕС.

REFERENCES

- Dimitrova, D. (2019). *Formi, metodi i podhodi za osashtestvyavane na pedagogicheskoto vzaimodeystvie v sistemata "uchilishte – roditeli"*. Veliko Tarnovo: Ay and Bi.
- Kaleynska, M. (2019). *Faktorna obuslovenost na vavezhdaneto na novi metodi na преподаване в българските училища*. Sofia: NBU.
- Novikova, T.G., Pinskaya, M.A. & Prutchenkov, A.C. (2008). Portfolio - novy i effektivny instrument otsenivaniya. *Direktor shkol*, 2.
- Todorova, M. (2017). *Strategii za podobryavane na vzaimodeystviето между преподавателя и студента*. Gabrovo: EKS-PRES.

STUDENT PORTFOLIO THROUGH THE EYES OF FUTURE TEACHERS

Abstract. In recent years, the process of rethinking the system of assessing student achievement has continued in the world of pedagogy, as assessment is one of the main components of the educational process. The modern teacher is in search of new methods and means by which to create favorable conditions for striving for self-education, self-knowledge, development of motivation and formation of key competences of the student's personality. The use of the portfolio makes it possible to evaluate not only the product but also the learning process. It allows parents and teachers to be informed about student development in ways that are impossible with other types of assessment. The article presents the results of a survey on the use of the portfolio in the process of evaluating student achievement.

Keywords: portfolio; education; assessment

✉ **Dr. Silvia Todorova, Assist. Prof.**

ORCID: 0000-0002-2778-3071

Univesity of Veliko Tarnovo

Veliko Tarnovo, Bulgaria

E-mail: s.i.todorova@ts.uni-vt.bg